

Hubbo kyrka-ny brand och inbrottsanläggning

Antikvarisk rapport

Hubbo Prästgård 1:5
Hubbo socken
Västmanland

Boel Melin

Hubbo kyrka- ny brand- och inbrottsanläggning

Antikvarisk rapport

Hubbo Prästgård 1:5
Hubbo socken
Västmanland

Boel Melin

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2011.

Omslagsfoto: Kyrkorummet i Hubbo kyrka sedd från orgelläktaren. Foto: Boel Melin.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISBN: 978-91-7453-071-1

Tryck: Just Nu, Västerås 2011.

Innehåll

Sammanfattning.....	5
Inledning.....	6
Bakgrund	6
Genomförande	8
Avvikelser från arbetshandlingar	12
Referenser.....	13
Kart- och arkivmaterial	13
Otryckta källor.....	13
Tekniska och administrativa uppgifter	14

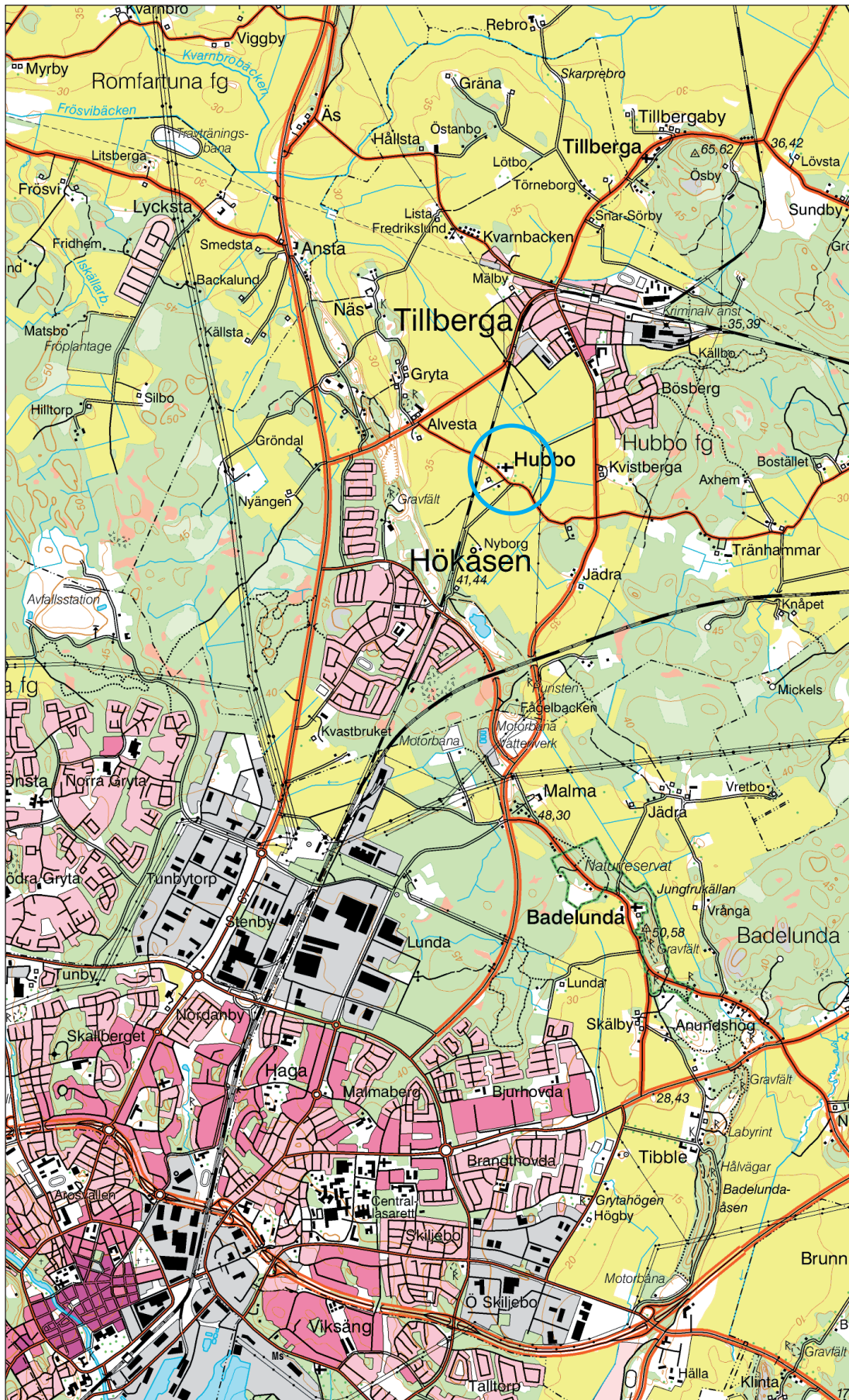

Bild 1. Hubbo kyrka ligger cirka två kilometer söder om Tillberga och en kilometer nor om Hökåsen, ett samhälle strax norr om Västerås. Blå ring markerar kyrkans läge. Utdrag ur gröna kartan för Västmanland. Skala 1: 50 000.

Sammanfattning

Under vintern 2010–2011 har brand- och inbrottslarm installerats i Hubbo kyrka. Under arbetet installerades optiska hissbara samt icke hissbara rökdetektorer, IR-detektorer och sirener. Den befintliga elcentralen i förrådet under läktaren användes för brandlarm- och inbrottscentral. Under arbetet med ledningsdragnings och installation av hissbara rökdetektorer användes i största möjligaste mån befintliga håltagningar. På orgelläktaren på den västra väggen kunde dock inte befintlig håltagning användas utan en ny väg upp till kyrkvinden borrades upp i gördelbågens norra kant. Ledningsdragningsarna doldes här av en vertikal låda på väggen. I stjärnvalvet ovanför läktaren fanns ingen befintlig håltagning för den hissbara rökdetektorn, en skena monterades istället fast på orgelhusets tak som i sin tur håller upp detektorn. Under arbetet byttes även de befintliga elradiatorerna ut mot nya.

Inledning

Under år 2010 har brand- och inbrottslarm installerats i Hubbo kyrka. Tillstånd gavs 2007-10-18 (dnr: 433-11090-07) av Länsstyrelsen i Västmanlands län.

Bakgrund

Hubbo kyrka byggdes under 1300-talets första hälft. Kyrkan som omfattar långhus och kor under samma tak, sakristia och vapenhus är byggd i gråsten med tegelmurade gavelrösten. Ursprungligen fanns endast långhus och sakristia mot norr. Sadeltaket var tidigare spåntäckt.

Det var tidigare ett trätak över kyrkorummet, men dess utseende är oklart.¹ På 1400-talet slogs tre stjärnvalv som vilar på hörn- och stråvpelare, över kyrkorummet. Under samma tid byggdes vapenhuset som täcktes med ett enklare kryssvalv.

Under slutet av 1600-talet genomfördes stora reparationer på kyrkan. Väggar och valv bands samman med de dragjärn som fortfarande syns i kyrkorummet. Klockstapeln reparerades också under denna tid.

Kyrkorummet har förändrats kraftigt vid tre omgestaltningar under de senaste 150 åren. Under både 1700-, 1800- och 1900-talen gjordes mindre restaureringar och ombyggnader men större omgestaltningar genomfördes åren 1894, 1950 och på 1970-talet.

1852 förstörades fönstren och väggarna lagades både in- och utvändigt. Det tidigare tegelgolvet revs ut och ersattes av ett plankgolv. Två år efteråt avslutades restaureringsarbetet med en ny predikstol som sattes upp på kyrkorummets norra sida. Samtidigt ommålades dåvarande altaruppsats och bänkinredning.

1889 byggdes en ny orgelläktare med nuvarande orgelhus.

Den första genomgripande omgestaltningen skedde år 1894 av arkitekten Carl Fredrik Ekholm. Under denna restaurering togs nästan hela den tidigare inredningen bort. Kyrkorummets valv och väggar bilades för att bli jämnare och en ny slätputs slogs på. Väggarna dekorerades med kvadermålning och valven schablonmålades. Det relativt nyinsatta plankgolvet revs upp och ersattes av klinkerplattor i mittgång och kor. Nytt plankgolv lades under den nya bänkinredningen. Norrsidans fönsteröppning förstörades och ytterligare en fönsteröppning togs upp. Alla fönstersnickerier ersattes med nytillverkade. Den relativt nya predikstolen från 1852 ersattes även den med en ny och både altare och altarring nytillverkades. Orgelläktaren och orgelfasaden kompletterades för att passa in i kyrkorummets nya utseende. Vapenhuset i söder gjordes om till bårhus, vilket det förblev fram till 1950-talet. Det var även planerat att förstöra västportalen och dess ovanliggande fönsteröppning som skulle muras om till en rund form, men detta skedde inte förrän 1935.

Ytterligare en stor förnyelse i kyrkorummet skedde på 1950-talet, då man i stort sett avlägsnade 1894 års gestaltning. Karl Martin Westerberg var arkitekt. Nu tog man bort bänkinredningen från 1894 och nuvarande bänkinredning byggdes. Även golvet under bänkinredningen revs upp och nytt undergolv av betong gjöts varpå man lade in linoleummatta. Två år efter fortsatte man arbetet med att förstärka grundmurarna i kyrkan och renovera fasaderna. Nu rev man även upp klinkergolvet som fanns kvar i

¹ Hammarskiöld 2006.

gångar och kor och ersatte det med golvtegel. Dekormåleriet på väggar och valv ersattes med en enhetlig gulvit kalkfärg. Korets fönsteröppning, som togs upp under den tidigare restaureringen, murades igen och ny altaranordning byggdes. Kvar från 1894 års inredning sparades läktarbarriären, orgelhuset och predikstolens korg, men med ny färgsättning.

Orgelverket är från 1958 av Åkerman & Lund är 14-stämmigt och ersatte det tidigare från 1889. Orgelhuset är från 1889 men har kompletterats och ommålats ett flertal gånger under åren. Den senaste ommålningen skedde troligen 1952.

Under 1970-talet lades golv av breda, lackade bräder under bänkinredningen, altarringen ändrades och 1952 års altarskåp ersattes med nuvarande kalkstensskiva och furupanel. Panelen togs bort 1990. År 1991 sattes en pardörr av ek in i södra vapenhuset.

Bild 2 och 3. Dragjärn som till stora delar är från 1600-talet förekommer i kyrkorummet och i sakristian. Foto: Boel Melin.

Genomförande

Ledningar drogs i största möjliga mån i befintliga kanalisationen och drogs om möjligt genom befintliga hål. Bakom läktarens orgel fanns en liten befintlig kabelväg upp till vinden genom stjärnvalvets bakre valvkappa. Beslut togs dock att borra ett hål genom gördelbågen för att kunna dra ledningar upp till vinden, som behövde större håltagning (se bild 15 till 17). Ledningsdragningarna doldes av en vertikal och på toppen vinklad låda som målades in lika omgivande putsvägg. Det bör nämnas att en uppbyggd kanal i väggen redan fanns från vinden innan påbörjat arbete. Enligt entreprenör kunde denna inte användas på grund av antalet ledningar som skulle dras och att dessa inte fick plats. Ur antikvarisk synvinkel hade det varit bättre men det är även svårt att motivera ytterligare ingrepp i kyrkans stomme.

Under läktaren drogs el till installerade givare utifrån genom en fönsterkarm. Ett befintligt hål användes (enligt entreprenör) och den något slarviga dragningen via fönstersmyggen, målades in i kulör liknande läktartakets träpanel (se bild 4, 5 och 6).

Två IR-detektorer monterades upp. En placerades i sakristian och den andra placerades under läktaren i nordvästra hörnet.

Hissbara optiska rökdetektorer monterades över koret och vapenhuset i befintliga håltagningar i stjärnvalvet. Över läktaren monterades ett stativ av plåt på orgelhusets tak varpå den hissbara rökdetektorn monterades (se bild 9, 10 och 11). Stativet målades in i kulör liknande valvets putsyta.

11 optiska rökdetektorer, varav två hissbara, monterades i kyrkorummet, sakristian och på vinden.

5 sirener monterades i kyrkan, varav en placerades på vinden.

Timer samt brand- och inbrottslarmscentral placerades i det norra förrådet vid ingången, där det tidigare förekom elinstallationer. Manöverpanel monterades på utsidan av det norra förrådet tätt mot pardörrarna från vapenhuset.

T.v. Bild 4. Under läktare innan montering av IR-detektor och siren. Foto: Boel Melin.

T.h. Bild 5. IR-detektor och siren under norra delen av läktaren. Sladd målades in i kulör liknande läktartakets panel. Foto: Boel Melin.

Bild 6. Bilden visar fönstersmyg på kyrksalens norra sida, bakom läktaren. Kabel drogs genom befintlig håltagning i fönsterkarm. Eldragningen målades in i kulör liknande läktartaketets panel. Foto: Sören Andersson.

T.v. Bild 7. Det fanns befintlig håltagning i korets stjärnvalv. Foto: Boel Melin.

T.h. Bild 8. Rökdetektor i korets stjärnvalv. Befintlig håltagning användes vid montering av rökdetektor. Foto: Boel Melin.

T.v. Bild 9. Att borra hål för en hissbar rökdetektor i stjärnvalvets slutsten var ett för stort ingrepp ur antikvarisk synvinkel. Foto: Boel Melin.

T.h. Bild 10. En skena monterades fast i orgelns tak som den hissbara rökdetektorn kunde monteras fast på. Foto: Boel Melin.

Bild 11. Rökdetektor monterad på orgeltak sedd från mittgång. Foto: Sören Andersson.

T.v. Bild 12. IR-detektor och brandvarnare monterades på sakristians södra vägg och takyta. Foto: Boel Melin.

T.h. Bild 13. Rökdetektor i vapenhusets stjärnvalv. Foto: Boel Melin.

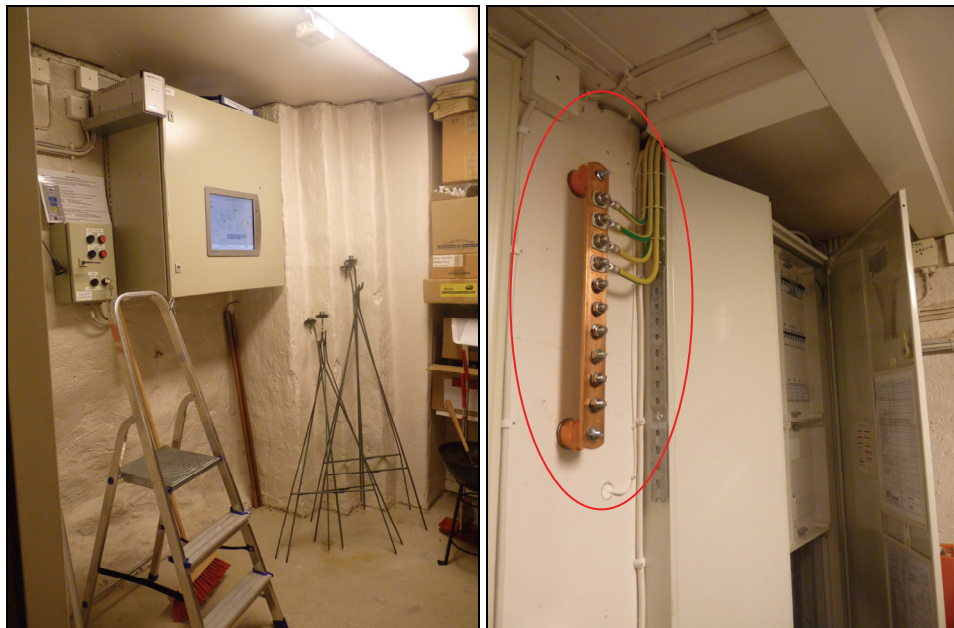
T.v. Bild 14. Gördelbågen bakom orgeln mot västra väggen. Röd ring visar befintlig håltagning genom valvkappa. Foto: Boel Melin.

T.h. Bild 15. Bilden visar området bakom orgeln innan åtgärder. Foto: Boel Melin.

T.v. Bild 16. Väggyta bakom orgeln, nedanför gördelbåge, innan kablagelådan monterades. Röd markering visar placering av befintlig uppbyggd kabelkanal. Foto: Boel Melin.

T.h. Bild 17. Vertikal låda vid gördelbåge monterades för att dölja kablage, lådan målades in i kulör lika omgivande vägg. Foto: Boel Melin.

T.v. Bild 18. Det norra förrådet hade tidigare försetts med elskåp och andra elinstallationer. Foto: Boel Melin.

T.h. Bild 19. Röd ring markerar ny tillkommen eldragning vid befintlig elcentral i norra förrådet under läktaren. Foto: Boel Melin.

T.v. Bild 20. Äldre radiator i det södra förrådet. Orsakade nedsmutsning av vägg. Foto: Boel Melin.

T.h. Bild 21. Elradiator i vapenhuset orsakade nedsmutsning på putsvägg. Foto Boel Melin.

T.v. Bild 22. Nya elradiatorer i sakristian. Bilden visar hur den tidigare radiatoren orsakat nedsmutsning av ovanliggande väggyta. Foto: Boel Melin.

T.h. Bild 23. Ny elradiator bakom läktarbarriär. Foto: Boel Melin.

Avvikelser från arbetshandlingar

I arbetshandlingarna föreskrevs att två hissbara rökdetektorer skulle monteras i kyrkorummet, varav en var tänkt att placeras i stjärnvalvet ovanför orgelhuset. Ur antikvarisk synvinkel skulle detta vara ett alltför stort ingrepp eftersom detta skulle innebära att en håltagning skulle göras genom stjärnvalvets slutsten. Istället sattes rökdetektorn upp på en skena som fästes i orgelhusets tak. De övriga rökdetektorerna kunde installeras genom befintliga hål i stjärnvalven.

Enligt arbetshandlingar skulle kabeldragningar i samband med monteringen av IR-detektor och siren under läktaren, vid norra långhusväggen dras genom förrådsväggen rakt in i norra förrådets elcentral. Enligt entreprenör fanns inte den möjligheten och kabeln drogs istället ut genom intilliggande fönsterkarm. Enligt entreprenör fanns ett befintligt hål i karmen. Som antikvarisk medverkande reserverar jag mig för detta eftersom jag inte blev tillfrågad innan ingreppet och kan därmed inte bekräfta att så var fallet.

De elradiatorer som förekom i kyrkan orsakade nedsmutsning och ojämn uppvärmning varför de byttes ut

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Digitala gröna kartan för Västmanland

Otryckta källor

Hammar skiöld, Rolf. 2006. *Byggnadshistorik och karakteristik. Vård- och underhållsplan-
Hubbo kyrka.*

Tekniska och administrativa uppgifter

Stiftelsen Kulturmiljövård nr:	10133
Länsstyrelsens dnr:	433-11090-07
Fastighetsbeteckning:	Hubbo Prästgård 1:5
Landskap:	Västmanland
Län:	Västmanlands län
Socken:	Hubbo
Kommun:	Västerås
Beställare:	Västerås kyrkliga samfällighet Eva Carlin
Projektör:	Svensk Klimatstyrning AB
Entreprenör:	Elektiker'n AB Larmtronic AB TGA Bygg
Antikvarisk expert:	Stiftelsen Kulturmiljövård Boel Melin Stora gatan 41 722 12 Västerås